

ξεις. Καὶ ὡς φαίνεται ἡ ἔρις ἡμῶν οὐκ ἔστι περὶ λέξεων. Καθότι λέγων τις δέκα, οὗτος βέβαια ἐννοεῖ ὅτι τὰ δέκα ἔχουσι μέρος τὰ πέντε . . . καὶ λέγων τις τὰ δέκα περιέχουσι τὰ πέντε, οὗτος δὲν εἶπε διάφορον, ἀλλὰ τὸ αὐτὸ ἀναλελυμένως.

Πλὴν τὸ πρᾶγμα δὲν σέκει μέχρι τοῦδε, προχωρεῖ περαιτέρω. Νὰ ἐπιβάλλῃ ὁ νοῦς τῷ Ἡλίῳ ἰσοδυναμεῖ ὄχι μόνον μετὰ τὸ, ἢ ψυχὴ ἐννοεῖ τὸν Ἡλίον, ἀλλ' ὅτι ἡ ψυχὴ ἐννοεῖ σῶμα τι ἔξωθεν αὐτῆς κείμενον. Ἀλλὰ τοῦτο τί ἄλλο εἶναι, εἰμὴ συλλογισμὸς: ἢ ἂν θέλῃς ἔργον τοῦ λογικοῦ (207); Ὡς αἰ πρώται τῶν μεταφυσικῶν ἐννοιαὶ εἶναι ὄχι ἀποφάνσεις, ἀλλὰ συλλογισμοί.

Καὶ ἔτι πλέον τὸ νὰ ἐννοῇ ἡ ψυχὴ τὸν Ἡλίον, δὲν θέλει νὰ εἰπῇ ὅτι ἐννοεῖ ἀπλῶς σῶμα, ἀλλὰ σῶμα φωτεινόν, σῶμα μέγιστον, σῶμα ἀπέχον ἀφ' ἡμῶν μυριάδας λεγῶν. Ἀλλὰ - τὰ ἐπίθετα τί ἄλλο εἶναι, ἢ συλλογισμοὶ (126 καὶ 211); Ὡς αἰ πρώται τῶν μεταφυσικῶν ἐννοιαὶ εἶναι ὄχι εἷς συλλογισμὸς, ἀλλὰ πολλοί, πλὴν γίνονται τοσοῦτον ταχέως, ὥς νὰ ἀπατῶνται καὶ αὐτοὶ αἱ μεταφυσικοὶ νομίζοντες τὸ πρᾶγμα ἄγνοιαν τινὰ: ἢ ἂν θέλῃς μὴ ἐνέργειαν.

Δίδεται ναὶ πρώτη ἐννοια: ἄνευ λέγω ἀποφάνσεως, ἀλλὰ πότε; Κατ' αὐτὴν τὴν ἀρχὴν τῶν αἰσθημάτων: τουτέστιν εἰς τὴν ἡμετέραν νηπιότητα. Καὶ τὸ πρῶτον βέβαια αἶσθημα μιᾶς αἰσθήσεως εἶναι οὐδὲν ἄλλο, ἢ πρώτη ἐννοια, ἐνθα δηλονότι ὁ αἰσθανόμενος ἀδυνατεῖ νὰ ἀποφασίσῃ τι. Πλὴν εἰς τὸ δεύτερον αἶσθημα ἀναγκαίως γίνεται ἀπόφασίς τις. Καθότι τὸ δεύτερον ἠθέλεν εἶναι ἢ

ὅμοιον, ἢ ἀνόμοιον μὲ τὸ πρῶτον . . . καὶ ἂν τὸ πρῶτον, κατάρασις . . . ἂν τὸ δεύτερον, ἀπόφασις ἢ διάκρισις. Καὶ ἐπειδὴ, ὡς ἐγὼ νομίζω, οἱ μεταφυσικοὶ οὔτε εἶναι, οὔτε γράφουσι πρὸς νήπια, ἀλλὰ πρὸς οὓς ἔλαβον ἐξ ἐκάστου αἰσθητηρίου ἄπειρα αἰσθήματα, πρὸς οὓς ἐσύγκρινον μυστήρια τὰ ἑαυτῶν αἰσθήματα καὶ ἰδέας, πρὸς οὓς κρίνουσιν ἄριστα ἀλλήλων τὰ αἰσθητὰ καὶ τῶν νοητῶν, ὥσε νὰ μὴν σοχάζωνται οὔτε τὸν Ἥλιον κόκκον σίτου, οὔτε τὸν ἄνθρωπον φύλλην, ἐπόμενον εἶναι ἢ πρώτη ἔννοια νὰ εἶναι ἀνύπαρκτόν τι καὶ φαντασόν: ὃ ἔστι μὴ ἀληθές.

233. Πλὴν ἐγὼ προχωρῶ περαιτέρω: τουτέστι λέγω ὅτι ὄχι μόνον αἱ πρῶται τῶν μεταφυσικῶν ἔννοιαι εἶναι συλλογισμὸς ἀντικρυσ, ἀλλὰ καὶ αὐτὰ τὰ αἰσθήματα.

Τοῦτο τὸ πρόβλημα βέβαια ἤθελε φανῆ τερατώδεις, πλὴν ὄχι καὶ διὰ τοῦτο ἀπολλύει τοῦ νὰ ἦναι ἀληθές, ἂν μόνον θελήσῃ τις νὰ ἐξετάσῃ τὸ πρᾶγμα. Σῶμα τι, ἢ χιόν φέρε εἰπεῖν, κείμενον ἤδη ἔμπροσθεν μου διεγείρει εἰς τὴν ὄρασιν μου τι, ὅπερ ἡμεῖς ὀνομάζομεν λευκότητα, καὶ ἐξ οὗ καὶ ἡ χιὼν ὀνομάσθη λευκή. Τοῦτο λοιπὸν τὸ τι ὀνομάζομεν ἡμεῖς αἰσθημα. Τώρα, λέγω ἐγὼ, ἂν ἡ ἐμὴ ψυχὴ δὲν εἶχεν ἐν ἑαυτῇ ἀρχέτυπον τῆς λευκότητος, πόθεν - ἤθελε νεύσει εἰς τὸ, ὅτι τὸ τῆς χιόνος ἀποτελεσμα εἶναι ὅμοιον μὲ τὸ τῆς τιτάνου, μὲ τὸ τοῦ χαρτου, μὲ τὸ τῆς σακχάρως, μὲ τὸ τοῦ γάλακτος, κτξ, καὶ ἔτι ἀνόμοιον μὲ τὸ τῆς καπνίας, κτξ; Ἀλλ' - ἢ ἀναφορὰ τοῦ μέρους πρὸς τὸ ἕλον τι ἄλλο εἶναι, ἢ ὅπερ ἡμεῖς ὀνομάζομεν συλλογισμόν (100); ἢ ἀπλῆ ναι.

προσβολὴ τῆς χιόνος εἰς τὴν ἐμὴν ὄρασιν εἶναι βέβαια ἀπλοῦν αἰσθήμα. Ἄλλ' ἐγὼ αἰσθανόμενος δὲν ἴσασμαι ἐνταῦθα, ἐγὼ ταυτοχρόνως ἀντιλαμβάνομαι ταυτότητος μεταξὺ τούτου τοῦ αἰσθήματος, καὶ τοῦ χάρτου, καὶ τῆς σακχάρως, καὶ τοῦ γάλακτος, κτξ. Ὡσε τοῦτο εἶναι ὄχι μόνον αἰσθήμα, ἀλλὰ καὶ τοιοῦτον, καὶ ὄχι τοιοῦτον: τουτέστι μὴ ἐρυθρόν, μὴ ὠχρόν, μὴ κτξ. Καὶ ζῶντι: ὁ Πέτρος, προβάλλων εἰς τὴν ὄρασιν μου διεγείρει αἰσθημά τε εἰς ἐμέ. Πλὴν ἐγὼ ἔχω ὄχι μόνον συναίσθησιν διαθέσεώς τινος, ἀλλ' ὅτι καὶ τὸ αἰσθητὸν δὲν εἶναι οὔτε λίθος, οὔτε ξύλον, οὔτε κτήνος, οὔτε ἀπλῶς ἄνθρωπος, ἀλλ' ὁ τάδε. Ἄλλ'— ὁ προδιορισμὸς τοῦ μέρους εἰς τὸ ὅλον τί ἄλλο εἶναι, παρὰ συλλογισμὸς;

234. Ὡσε ἡ ἀντίληψις (45) εἶναι οὐδὲν ἄλλο, ἢ αὐτὸ τὸ λογικόν (93), καὶ τὸ ἀντιλαμβάνεσθαι εἶναι οὐδὲν ἄλλο, ἢ αὐτὴ ἡ διάνοια (αὐτόθι). Καθότι τὸ νὰ ἀντιλαμβάνηται ἡ ψυχὴ μου τῆς λευκότητος τῆς χιόνος, ἰσοδυναμεῖ μὲ τὸ, ἡ ψυχὴ μου σύννοιθε καὶ τὴν ἑαυτῆς διάθεσιν, καὶ ὅτι αὕτη εἶναι ὁμοία μὲ ὕπερ δοκιμάζει, παρούσης τῆς τιτά-νου, παρόντος τοῦ χάρτου, παρούσης τῆς σακχάρως, παρόντος τοῦ γάλακτος, κτξ: ὅπερ δηλονότι εἶναι συλλογισμὸς (228) ἢ διάνοια: τουτέστιν ἔργου τοῦ λογικοῦ (αὐτόθι). Τί-θαί, ἐν ᾧ ἡ ψυχὴ μου ἀντιλαμβάνεται τῆς χιόνος, ἀγνοεῖ ἄρα γε ὅτι ἡ χιών κεῖται ἔξωθεν αὐτῆς; Ὄχι βέβαια. Ἄλλὰ— τοῦτο τίνος ἔργον εἶναι, ἢ τοῦ λογικοῦ (207); Ὡσε ἡ ὀνομασθεῖσα δύναμις τῆς ἀντιλήψεως εἶναι οὐδὲν ἄλλο, ἢ αὐτὸ τὸ λογικόν, πλὴν θεω-

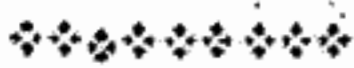
ρούμενον μόνον ἕκτινος πλευρᾶς, καὶ ἄντις ἐκλάβη] ἄλλως πῶς τὸ πρᾶγμα, οὗτος εἶναι ἐψευσμένος.

235. Καὶ ἡ ἀπόφανσις (88) εἶναι οὐδὲν ἄλλο, ἢ συμπέρασμα συλλογισμοῦ: τούτεσι δὲν εἶναι δύναμις τῆς ψυχῆς ἰδία, ὡς τινὲς τῶν μεταφυσικῶν θέλουσι. Καὶ ἰδοὺ πῶς.

Οἱ μεταφυσικοὶ ὀνομάζουσι ἀποφάνσεις τὰς προτάσεις (120), ὡς τὸ, ὁ Ἥλιος εἶναι φωτεινός, ὁ ἀήρ εἶναι σῶμα, ἔστι θεός, κτξ. Ἄλλ' - ἡ γνῶσις τῆς ὑπάρξεως τοῦ Θεοῦ, πῶς ἄλλως ἀποκατεσάθη γνῶσις, εἰμὴ διὰ πλήθους συλλογισμῶν, ὡς τοῦτο θέλομεν ἰδεῖ ἐχομένως, καὶ ὡς ἕκαστος δὲν ἀγνοεῖ τὸ πρᾶγμα ἐξ ἑαυτοῦ; Καὶ - τὸ, ὁ ἀήρ εἶναι σῶμα, πῶς ἄλλως ἀποκατεσάθη γνῶσις, εἰμὴ διὰ πολλῶν πειραμάτων τῆς φυσικῆς; εἴτε συλλογισμῶν; Καὶ τὸ - ὁ Ἥλιος εἶναι φωτεινός, πῶς ἄλλως ἀποκατεσάθη γνῶσις, εἰμὴ ἀφ' οὗ πολλὰ φωτεινὰ, καὶ ἀφ' οὗ πολλὰ σκοτεινὰ σώματα ἐνήργησαν ἐπὶ τοῦ αἰσθητηρίου τῆς ἡμετέρας ὀράσεως (228); Ὡς ἡ ἀπόφανσις διαφέρει ὀλοτελῶς τοῦ συμπεράσματος, εἰμὴ ὅτι εἰς μὲν τὸ συμπέρασμα ἐκτίθεται καὶ ἡ μείζων καὶ ἡ ἐλάσσων, εἰς δὲ τὴν ἀπόφανσιν σιωπῶνται ἀμφότεραι ἡ μείζων καὶ ἡ ἐλάσσων, ὡς μὴ οὗτος ἀμφιβαλλομένου τοῦ πράγματος. Καὶ ἔστιν οὐδεμία ἀπόφανσις, ἣτις πάλαι ποτὲ δὲν ὑπῆρξε συμπέρασμα.

Συνάγεται λοιπὸν ἐκ τῶν μέχρι τοῦδε ἐκτεθέντων ὅτι ἡ ἀλήθεια εἶναι ἔργον ὄχι τῶν αἰσθήσεων, ἀλλὰ τοῦ λογικοῦ, πλην ὄχι καὶ διὰ τοῦτο ὅτι καὶ αἱ αἰσθήσεις

θὲν χρησιμεύουσι πρὸς εὗρεσιν αὐτῆς; ἐξ οὗ ἤθουλε
συνάξοι τις·

Κ Ε Φ. ΙΑ΄.

Ὅτι ἡ πλειθὺς τῶν αἰσθητηρίων εἶναι ἀ-
ναγκαία εἰς τὴν ἀλήθειαν ἢ γνώσεις ἀν-
θρωπίνας.

236. Ἡμεῖς βέβαια, ὡς εἶδομεν (207), ἐξ-
ερχόμεθα ἐξ ἑαυτῶν εἰς τὰ περίξ ἡμῶν σώματα ὅχι
ἄλλως, εἰμὴ ὡς ἐκ τοῦ κωλύματος τῆς ἡμετέρας βουλή-
σεως, ἐφ' ᾧ ἐφεδράζει ἡ ἀρχὴ τῆς ἀληθείας τῶν ἀνθρω-
πίνων γνώσεων. Πλὴν ἀπαιτᾶ τις οὐδεμίαν δυσκολίαν
πρὸς πληροφρίαν τοῦ ὅτι καὶ ἕκαστον τῶν ἡμετέρων αἰσθη-
τηρίων εἶναι ἄλλος μάρτυς ἐπιβεβαιῶν τὴν τε τῶν σωμά-
των ὑπαρξιν καὶ τὴν διαφορὰν ἑκάστου αὐτῶν πρὸς ἕκαστον.
Ἐγὼ, φέρε εἰπεῖν, λαμβάνω ἀνα χεῖρας ἐν σῶμα: μῆ-
λον ὀνομαζόμενον. . . Ζητῶ νὰ καταλάβω τὸν τόπον αὐ-
τοῦ καταθλίβων αὐτὸ, καὶ αὐτὸ μηθενίζει τὴν ἐμὴν ἐ-
πιθυμίαν, ἐξ οὗ ἐγὼ συνάγω ὅτι τούτο εἶναι μὴ ἐγώ
(207). Πλὴν καὶ τὰ ἐμὰ αἰσθητήρια ἔρχονται εἰς ἐπι-
βεβαίωσιν (201) τοῦ ὅτι ὀρθῶς ἐγὼ ἐσυμπαίσινα. Καθ-
ὅτι περιδιαβάζων τὴν ἐμαυτοῦ χεῖρα ἐπὶ τοῦ μήλου αἰ-
σθάνομαι λειότητός τινος, αἰσθάνομαι ἐκτάσεως, αἰσθά-

Οτι ἡ πληθ. τῶν αἰσθ. Συστ. εἰς τὴν ἀλήθ. 255

νομαι περάτων, αἰσθάνομαι καὶ ψυχρότητος ἢ θερμότητος. Τώρα εἶναι ἐκτὸς πάσης ἀντιλογίας ὅτι ταῦτα τὰ αἰσθήματα εἶναι οὐδὲν ἄλλο, ἢ διαθέσεις τῆς ἐμῆς ψυχῆς (141), πλην εἶναι ὄχι ὀλιγώτερον ἀληθές, ὡς σύνοιδα ἐγὼ, ὅτι δὲν εἶμαι ἐγὼ ὁ δημιουργὸς τούτων τῶν αἰσθημάτων, ἀλλ' ἄλλο τι μὴ ἐγώ. διότι ἂν ἀπομακρύνω τὸ μῆλον, θέλω αἰσθανθῆ οὔτε λειότητος, οὔτε ἐκτάσεως, οὔτε περάτων, οὔτε ψύχους ἢ θερμῆς, οὔτε κτξ. Ὡς συνάγω ὅτι, ὅπερ ἀντίκειται εἰς τὴν ἐμὴν βούλησιν, τοῦτο αὐτὸ διεγείρει εἰς ἐμέ διὰ τῆς ἀφῆς καὶ τὰς διαθέσεις λειότητα, ἐκτασιν, πέρατα, ψύχος ἢ θερμῆν, ἅπερ ὅμως κυρίως καὶ ταῦτα εἶναι οὐδὲν ἄλλο, ἢ ἀποτελέσματα μὴ ἐμοῦ πρὸς με.

β'. Τὸ μῆλον διεγείρει εἰς τὸ αἰσθητήριον τῆς ἐμῆς ὀράσεως ἄλλο αἶσθημα λεγόμενον ἐρυθρότης. Τώρα εἶναι ἀληθές ὅτι ἡ ἐρυθρότης εἶναι οὐδὲν ἄλλο, ἢ διάθεσις τῆς ἐμῆς ψυχῆς (αὐτόθι), πλην ἐγὼ σύνοιδα ὅτι εἶναι ἄλλος ὁ δημιουργὸς αὐτῆς καὶ ὄχι ἐγώ. διότι ἂν καλύψω ἢ ἀπομακρύνω τὸ μῆλον, ἡ ἐρυθρότης μηδενίζεται. Ὡς συνάγω ὅτι, ὅπερ ἀντίκειται εἰς τὴν ἐμὴν βούλησιν, καὶ ἐνεργεῖ πρὸς με διὰ τοῦ αἰσθητηρίου τῆς ἀφῆς, τοῦτο αὐτὸ διεγείρει εἰς ἐμέ καὶ τὸ αἶσθημα τῆς ἐρυθρότητος.

γ'. Ἐγὼ πλησιάζω τὸ μῆλον εἰς τὴν ῥίνα μου, καὶ αἰσθάνομαι εὐωδίας τινός. Τώρα εἶναι ἀληθές ὅτι αὕτη ἡ εὐωδία εἶναι οὐδὲν ἄλλο, ἢ διάθεσις τῆς ἐμῆς ψυχῆς, πλην ἐγὼ σύνοιδα ὅτι εἶναι ἄλλος ὁ δημιουργὸς αὐτῆς, καὶ ὄχι ἐγώ. διότι ἂν ἀπομακρύνω τὸ μῆλον, δὲν αἰσθάνομαι εὐωδίας τινός πλέον. Ὡς συνάγω ὅτι, ὅπερ ἀντί-

256 Ὅτι ἡ πλῆθὺς τῶν αἰσθητηρίων

κεῖται εἰς τὴν ἐμὴν βούλησιν καὶ ἐνεργεῖ πρὸς με διὰ τῶν αἰσθητηρίων ἀφῆς καὶ ὀράσεως, τοῦτο αὐτὸ διεγείρει πρὸς με καὶ τὴν εὐωδίαν.

Τέλος πάντων ἄρχομαι νὰ μαρτυρῶ τὸ μῆλον, καὶ αἰσθάνομαι χυμοῦ τινος ἢ γλυκύτητος. Τώρα εἶναι ἀληθές ὅτι αὕτη ἡ γλυκύτης εἶναι οὐδὲν ἄλλο, ἢ διάθεσις τῆς ἐμῆς ψυχῆς, πλὴν ἐγὼ σύννοσθα ὅτι εἶναι ἄλλος ὁ δημιουργὸς αὐτῆς καὶ ἔχει ἐγὼ. διότι ἂν πτύσω τὸ μῆλον, παύει καὶ ἡ γλυκύτης ἐξ ἐμοῦ. Ὡς συνάγω ὅτι, ὅπερ ἀντίκειται εἰς τὴν ἐμὴν βούλησιν καὶ ἐνεργεῖ πρὸς με διὰ τῶν αἰσθητηρίων ἀφῆς, ὀράσεως, καὶ ὀσφρῆσεως, τοῦτο αὐτὸ διεγείρει πρὸς με καὶ τὴν γλυκύτητα.

Ἴδού λοιπὸν πῶς τὸ πλῆθος τῶν ἐμῶν αἰσθητηρίων συνείρεξε πρὸς ἐπιβεβαίωσιν τῆς ἀληθείας, εἴτε τῶν ἐμῶν γνώσεων.

237. Πλὴν τὸ πρᾶγμα δὲν ἴσεται μέχρι τοῦδε, προχωρεῖ περαιτέρω: ὅ ἐστι τὸ πλῆθος τῶν αἰσθητηρίων ἔχει μόνον συντρέχει πρὸς ἐπιβεβαίωσιν τῆς ἀληθείας: τουτέστι τῶν ἀνθρωπίνων γνώσεων, ἀλλ' εἶναι καὶ τοσοῦτον ἀναγκαῖον, ὡς αὐτῶν ἀπόντων, τὸ λογικὸν δὲν ἤθελεν ἔχει ἄλλο μέσον πρὸς ἀπόκτησιν ἰδεῶν, καὶ οὕτω τὰ αἰσθητήρια εἶναι βέβαια χεῖρες τινες τοῦ λογικοῦ. Καθότι θεδόςθ' ἔν σῶμα ἀνεχόμενον ὑπ' ἐμοῦ ἀνα χεῖρας, νὰ ἐμποιῇ οὐδεμίαν ἐπιβάρυνσιν ἐπ' ἐμέ, οὔτε νὰ διεγείρη εἰς τὴν ἐμὴν ὄρασιν, οὔτε ἀκοήν, οὔτε ὀσφρησιν, οὔτε γεῦσιν, οὔτε ἀφῆν αἰσθημάτων, πῶς - λοιπὸν ἐγὼ ἤθελον συνάξαι τὴν ὑπαρξιν, ἢ διαφορὰν αὐτοῦ ὡς πρὸς τὰ λοιπὰ σώματα; Καθότι ἂν ἐν σῶμα ἦναι μὴ σκληρόν, μὴ μα-

λακόν, μὴ ἕκτατον, ἄνευ περάτων; μὴ θερμόν, μὴ ψυχρόν, πῶς ἤθελεν εἶναι ἀδιαχώρητον, ὥςτε νὰ συνάξω τὴν αὐτοῦ ὑπάρξιν (207); Καὶ - ἔτι ἂν ὑπῆρχεν, ἔπειτα δὲν ἐνήργει ὀλοτελῶς διαφόρως τῶν λοιπῶν, πῶς ἐγὼ ἤθελον διακρίνει αὐτὸ τῶν λοιπῶν; Ὡςτε τῶν αἰσθητηρίων μηθενισθέντων, ἔπεται καὶ ὁ συμμηθενισμὸς τῆς πλήθους τῶν σωμάτων.

238. Πρὸς τούτοις ἐγὼ λέγω ἔτι ἕκαστον αἰσθητὸν εἶναι, ὅχι οἷον ἢ φύσις ἐδημιούργησεν, ἀλλ' οἷον τὸ λογικόν. τούτέστιν ἡμεῖς αἰσθανόμεθα ὅχι ὡς αἰσθανόμεθα, ἀλλ' ὡς διανοούμεθα: ἢ ἂν θέλῃς κατὰ τὴν προϋπάρχουσαν ἡμῖν γνώσιν ἐξ ἑτεροειδῶν αἰσθημάτων, καὶ ἐπομένως τὰ αἰσθήματα ἡμῶν εἶναι μὴ αἰσθήματα, ἀλλὰ συλλογισμοὶ αἰσθήματα.

Καθότι ἕκαστος ἡμῶν: καὶ πεπαιδευμένος λέγω καὶ ἰδιότης νομίζει ὅτι, ὡς ἤδη αἰσθάνεται, οὕτω ἡσθάνετο καὶ κατ' αὐτὴν τὴν ἀρχὴν τῶν αἰσθημάτων, ὅπερ εἶναι ψηλαφητὴ ἀπάτη. Καὶ οὗτος βέβαια εἶναι ὁ λόγος, δι' ὃν περ οἱ μεταφυσικοὶ ἀναφέρουσιν ἐν αἰσθημα εἰς διάφορα αἰσθητήρια, ὅπερ πραγματικῶς εἶναι ἀνυπόστατον. »Τὸ φῶς, λέγουσιν οὗτοι, καὶ τὰ χρώματα προσγίνονται εἰς τὴν ψυχὴν διὰ μόνῃς τῆς ὀράσεως. . . οἱ δ' ἤχοι διὰ μόνῃς τῆς ἀκοῆς. . . αἱ δ' ὀσμαιὶ διὰ μόνῃς τῆς ὀσφρήσεως. . . οἱ δὲ ἡχομοὶ διὰ μόνῃς τῆς γεύσεως. . . τὸ δὲ λεῖον καὶ σκληρόν ἡδὲ διὰ μόνῃς τῆς ἀφῆς, τὸ μέγεθος ὁμοίως τῶν σωμάτων, τὸ ἡσχήμα, ἢ κίνησις, καὶ ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν προσγίνεται διὰ ἡπολλῶν, ὅπερ βέβαια εἶναι ψεῦδος παχύτατον. Πληθὺς ἔπειθ' εἰς τοὺς προληπτικοὺς οἱ λόγοι εἶναι οὐδὲν ἄλλο;

εἰμὴ πληξίς ἀέρος, ἀνάγκη εἶναι νὰ προσρέξωμεν εἰς αὐτὰ τὰ πράγματα.

Χήζελδεν, χειρουργὸς περίφημος τοῦ Λονδίου, ἐπαρατήρησε μὲν πολλάκις τοὺς ἐκ γενετῆς τυφλοὺς, ὧν περ αὐτὸς κατεβίβασε τὸν καταράκτην, πῶς βλέπousι ἔπλην μὲ περισσοτέραν καὶ φιλοσοφικὴν περιέργειαν ἕνα νέον, οὗτινος αὐτὸς μόνος διαγράφει τὴν ἱστορίαν (α), καὶ ἔχει ὡς πρὸς. Εἷς νέος περὶ 13 ἢ 14 ἔτη ἦν τυφλὸς ἐκ καταράκτου, καὶ ἠπῆντει δυσκολίαν νὰ καθυποβάλη ἑαυτὸν εἰς τὴν ἐργασίαν, συχαζόμενος βέβαια ὅτι σερεῖται οὐδένως. Θέλω - ἄραγε, ἔλεγεν αὐτὸς, γνωρίζει τότε κάλλιον τὸν ἐμὸν παράδεισον, ἢ ἡσῆ; Θέλω - περιδιαβάσει τότε μᾶλλον ἐλευθερωτέρως, ἢ ἡσῆ; Τί - δαί, ἡσῆ δὲν ὑπερτερῶ ἐγὼ τοὺς λοιποὺς, περιπατῶν τὴν νύκτα πλέου ἀσφαλῶς ἐκεινῶν; Οὕτε ὁ λόγος τοῦ νὰ ἀλλάξῃ τὰς ἐαυτοῦ περιδιαβάσεις, ἂν ἀποκτήσῃ τὴν ὄρασιν, εἶχεν ἰσχύν τινα ἐπὶ τῆς ψυχῆς αὐτοῦ. Καθότι ἐφαίνετο εἰς αὐτὸν προτιμότερον τὸ νὰ διαμένῃ, εἰς οὓς τόπους ἐγίνωσκεν ἐντελέσματα, ἢ νὰ ὑπάγῃ ζητῶν ἄλλους νέους ἀήθεις, συμπεραίνων βέβαια ὡς ἐκ τῆς ἐαυτοῦ καταστάσεως τὸ πόσον εἶναι δύσκολον νὰ περιέλθῃ τις τόπους ἀήθεις. Ὁ μόνος λοιπὸν λόγος τοῦ νὰ γράφῃ καὶ νὰ ἀναγινώσκῃ ὑπῆρξε δυνατὸς νὰ τὸν καταπεισῇ, ὥστε νὰ καθυποβάλη ἑαυτὸν εἰς τὴν ἐργασίαν. Σημειωτέου ὅμως ὅτι οὕτως ὁ τυφλὸς δὲν ἦν τοσοῦτον τυφλὸς, ὥστε νὰ μὴν διακρίνη τὴν ἡμέραν τῆς νυκτός, ἀλλὰ πρὸς τούτοις καὶ εἰς μέγα φῶς

(α) Ἀπομνημ. τῆς Ἀγγλ. 1728

διέκρινεν ἐκ τῶν χρωμάτων τὸ λευκόν, τὸ μέλαν, καὶ ἐρυθρόν. Πλὴν ταῦτά τὰ αἰσθήματα ἦσαν τοσοῦτον διαφορικὰ, τῶν ὧν περ' αὐτὸς ἔσχε μετὰ τὴν ἐργασίαν, ὥστε νὰ μὴν τὰ διακρίνη πλέον. Ἐγινε λοιπὸν ἡ κατάθλιψις τοῦ καταράκτου τοῦ ἐνὸς ὀφθαλμοῦ αὐτοῦ ἔ και εὐτυχῶς. Καὶ ἰσοῦ τὰ φαινόμενα.

α'. Ἐν τῇ ἡξίατο νὰ βλέπῃ, αὐτὸς ἐνόμιζε τὰ ἀντικείμενα ἐπὶ τῆς ἐξωτερικῆς ἐπιφανείας τοῦ ὀφθαλμοῦ αὐτοῦ.

β'. Ἐβλεπεν ἅπαντα τὰ ἀντικείμενα ψύρδην καὶ εἰς μεγάλην σύγχυτιν, ὥστε νὰ μὴν διακρίνη ὀλοτελιῶς οὔτε τὰ σχήματα αὐτῶν, οὔτε τὰ μεγέθη, οὔτε τὴν ἀναφορὰν, ὅποιαδήποτε καὶ ἂν ἦν, ἀλλ' ἐφαίνοντο ἅπαντα εἰς αὐτὸν μεγέθους ἀμέτρου, ὥστε μὲ ὅλον ὅπου αὐτὸς εἶχε γνῶσιν προὔπαρχουσιν διὰ τῆς ἀφῆς τοῦ, ὅτι τὸ ταμίειον αὐτοῦ, ἔνθα ἦκει μετὰ τὴν ἐργασίαν, ἦν ἔλασσον τῆς οἰκίας, δὲν ἐδύνατο διὰ τῆς ὀράσεως νὰ διακρίνη τὴν διαφορὰν αὐτῶν. Ἢ καὶ ἔτι πλέον δὲν ἐδύνατο νὰ καταλάβῃ πῶς ἦν δυνατόν νὰ διακρίνη τις διὰ τῆς ὀράσεως τὴν ἀναφορὰν δύο μεγεθῶν.

γ'. Αἰσθήματα λοιπὸν νεοφανῆ δι' αὐτὸν, καὶ ἐπομένως ἄκρως ἠθαικὰ ἔπρεπε νὰ διεγείρωσι τὴν περιέργειαν αὐτοῦ καὶ νὰ ἐλκύσωσι πρὸς ἑαυτὰ τὴν προσοχὴν αὐτοῦ, ὥστε νὰ βλέπῃ καὶ νὰ σπουδάζῃ τὸ πᾶν διὰ τῶν ὀφθαλμῶν. Ὡς ὅταν ἐδείκνυσεν εἰς αὐτὸν ἐκεῖνα τῶν ἀντικειμένων, ἅπερ διὰ τῆς ἀφῆς προσγίνωσκε, τὰ ἐπαρτήρει διὰ τῆς ὀφείας μὲ ἄκραν περιέργειαν εἰς νὰ τὰ γνωρίζῃ καὶ δι' αὐτῆς. Ἡ προσοχὴ ὅμως αὐτοῦ ἐμεγεθύετο. διότι κατ' αὐτὴν τὴν ἀρχὴν αὐτὸς δὲν τὰ διέκρινεν ὀλοτελιῶς

260 Ὅτι ἡ πληθὺς τῶν αἰσθητηρίων

οὔτε ἐκ τοῦ σχήματος, οὔτε ἐκ τοῦ μεγέθους: μεγέθους λέγω καὶ σχήματος ἀποκεκτημένων διὰ τῆς ἀφῆς. Βλέπων λοιπὸν τοσαῦτα νέα ἀντικείμενα καθ' ἑκάστην ἡμέραν, καὶ μὴ δυνάμενος νὰ τὰ ἐνθυμηθῇ, ἐφώνει, ἐγὼ μανθάνω καθ' ἑκάστην χίλια πράγματα, καὶ τοσαῦτα ἀλησμονῶ.

δ'. Ὅσα τῶν ἀντικειμένων ἦσαν λεῖτα καὶ ὀμαλὰ ταῦτα ἦσαν καὶ ἡδονικὰ εἰς αὐτὸν, καὶ μάλιστα, ὡς ἕκαστος ὁρᾷ (β'), ἐν ᾧ οὔτε τὸ σχῆμα αὐτῶν ἦν γνωστὸν εἰς αὐτόν.

ε'. Ἐπειδὴ ὅμως καὶ τὰ ὑψώματα τῶν τῆς ζωγραφικῆς σωμάτων δὲν εἶναι τοσοῦτον ἐπαισθητὰ, ὅσον τῶν πραγματικῶν, τούτου ἕνεκεν καὶ αὐτὸς δὲν ἐδύνατο νὰ τὰ διακρίνη, ἀλλ' ἐνόμιζε τὰς εἰκόνας ἐπίπεδά τινα διάφωρος κεχρωσμένα. Μετὰ παρέλευσιν ὅμως δύο μηνῶν, ἐφάνη εἰς αὐτὸν ὅτι βλέπει ἐπὶ τῶν εἰκόνων σώματα σερεὰ, καὶ ἐνόμισεν ὅτι ἔκαμεν ἀκαριαίως ταύτην τὴν ἐφεύρεσιν. Ὡς ἐπαπορήσας τὰ μέγιστα περὶ τούτου τοῦ φαινομένου, περιεργάζετο τὸ πρᾶγμα διὰ τῆς ὕψους, καὶ διὰ τῶν χειρῶν τὸ ἐψηλάφει, καὶ μὲ ἀπορίαν ἠρώτα, ὅποιον ἄραγε τῶν αἰσθητηρίων μὲ ἀπατᾷ, τὸ τῆς ὀράσεως, ἢ τὸ τῆς ἀφῆς;

ς'. Ἐκεῖνο ὅμως, ὅπερ ἐνεποίησεν εἰς αὐτὸν ἕκαστιν μεγίστην, ὑπῆρξε νὰ ἰδῇ τὴν εἰκόνα τοῦ πατρὸς αὐτοῦ εἰς μικρότατον. Τοῦτο ἐφάνη εἰς αὐτὸν τοσοῦτον θαυμαστὸν, ὡσάν νὰ ἤθελεν ἐμβάλη τις ὅλον βαρέλλιον ἐντὸς λίτρας, ὅπερ ἦν καὶ ἡ ἐκ φώνησις αὐτοῦ!

ζ'. Αὐτὸς ἠπόρει πολλὰ τίνος ἕνεκεν. οὗς περ αὐ-

πὸς, ἡγάπα πλείον τῶν ἄλλων, νὰ μὴν ἦναι καὶ οἱ πλείον ὠραῖοι, καὶ περὶ τῶν φαγητῶν ὡσαύτως: τουτέστιν ἅπερ ἤρεσκον εἰς τὴν γεῦσιν, διατὶ νὰ μὴν ἦναι καὶ τὰ πλείον ἄρεσά εἰς τὴν ὄψιν.

η'. Ὅσον αὐτὸς ἐγύμναζε τὴν ὄρασιν, τοσοῦτον ἐμακάριζεν ἑαυτὸν εἰς τὴν συγκατάνευσιν τῆς ἐργασίας, λέγων ὅτι ἕκαστον νέον ἀντικείμενον δι' αὐτὸν ἦν νέα εὐφροσύνη. Ἐκπληξίς δ' ἠκολούθησεν εἰς αὐτὸν, ὅταν ἐφέρθη εἰς τὸ Ἐψῶν, οὗ τινος ἡ θεωρία εἶναι ὠραιότητα καὶ πολλὰ ἐκτεταμένη, καὶ ὠνόμαζε τοῦτο τὸ θέατρον τρόπον τοῦ ὄραν.

θ'. Ἐπαρατηρήθη δ' ὅτι τὸ μέλαν χριῶμα ἦν εἰς αὐτὸν λυπηρὸν καὶ τοσοῦτον δυσάρεστον, ὥστε κατέλαβεν αὐτὸν φρίκη ὅτε κατ' ἀρχὰς εἶδε σῶμα μέλαν.

Μετὰ παρέλευσιν λοιπὸν ἐνὸς ἔτους, ἔγινε καὶ εἰς τὸν ἕτερον αὐτοῦ ὀφθαλμὸν ἡ ἐργασία, καὶ ἐπέτυχεν ἐπίσης.

ι'. Αὐτὸς λοιπὸν εἶδε διὰ τούτου τοῦ δευτέρου ὀφθαλμοῦ ἕκαστον τῶν ἀντικειμένων, ὅχι ὅσον εἶναι ἐκ φύσεως, εἴτε ὡς ἡμεῖς τὸ βλέπομεν, ἀλλὰ μεγαλύτερον. . . πλὴν πάλιν ὅχι τοσοῦτον, ὅσον κατ' ἀρχὰς διὰ τοῦ πρώτου.

ια'. Ὅταν αὐτὸς ἤρξατο νὰ βλέπῃ δι' ἀμφοτέρων τῶν ὀφθαλμῶν ἓν ἀντικείμενον, τὸ ἔβλεπε διπλασίως μείζον, ἢ διὰ τοῦ πρώτου μόνου.

ιβ'. Κατ' αὐτὴν τὴν ἀρχὴν τῆς ὀράσεως ἀμφοτέρων τῶν ὀφθαλμῶν, αὐτὸς ἔβλεπεν ὅχι διπλοῦν, ἀλλ' ἀπλοῦν ἕκαστον τῶν ἀντικειμένων.

ιγ'. Ἐπαρατηρήθη εἰς τοῦτου τὸν νέον, ὡσαύτως καὶ εἰς ἄλλους: ἐκγενετῆς λέγω τυφλοὺς γεγεννημένους

καὶ εἰς τὸ μετέπειτα ἀναβλέψαντας, ὅτι ἦν δυσκόλωτατον εἰς αὐτοὺς ἢ διεύθυνσις τῆς ὄψεως πρὸς τὸ σκοπούμενον ἀντικείμενον.

239. Τί - λοιπὸν μᾶς διδάσκει οὗτος ὁ τυφλὸς, ἢ ὀφθότρονον εἰπεῖν, ὁ φιλόσοφος χειρουργὸς αὐτοῦ;

α'. "Ὅτι ἡ ἀπόσασις τῶν σωμάτων δὲν εἶναι ὑποκείμενον τῆς ὀράσεως, ὡς οἱ μεταφυσικαὶ θελοῦσι (238). Καὶ ἂν ἡμεῖς ἤσῃ διὰ τῆς ὀράσεως ἀποφασίζομεν τὴν ἀπόσασιν τῶν σωμάτων, καὶ ἀναφέρωμεν αὐτὰ εἰς τὸν τόπον αὐτῶν ἔξωθεν ἡμῶν, τοῦτο εἶναι οὐδέποτε ἔργον τῆς ὀράσεως, ἀλλὰ τοῦ λογικοῦ λαβόντος τὰς ἀρχὰς ἐκ τῆς ἀφῆς, ἀλλέως ὁ τυφλὸς τοῦ Χήζελδεν δὲν ἠθέλεε βλέπει τὰ ἀντικείμενα προσκεκολλημένα ἐπὶ τῆς κόρης τοῦ ὀφθαλμοῦ αὐτοῦ (238. α'). Ὡς ἡ ὀρασις τῶν ὀρατῶν, μακρὰν ὑποτιθεμένων, εἶναι οὐδὲν ἄλλο, ἢ ἀφῆ τοῦ λογικοῦ διὰ τῆς ὄψεως, καὶ ὄχι ὀρασις. Ἀλλὰ - τὸ νὰ ἀπιηταί τις διὰ τῶν ὀφθαλμῶν, τοῦτο τί ἄλλο θέλει νὰ εἰπῇ, εἰμὴ ὅτι ἡ ἀπόσασις τῶν σωμάτων δὲν εἶναι αἴσθημα, ἀλλὰ διάνοια;

Ἐπειδὴ ὅμως καὶ τὸ αἰσθητήριον τῆς ὀράσεως εἶναι ἀσυγκρίτως τελειότερον τῆς ἀφῆς (17), δῆλον ὅτι ἀρ' οὐ ἅπαξ γυμνάσομεν ἑαυτοὺς νὰ γνωρίζωμεν τὴν τῶν σωμάτων ἀπόσασιν διὰ τῆς ὀράσεως, ἀποφασίζομεν τοιοῦτον θαυμασίως δι' αὐτῆς, ὡς διὰ τῆς ἀφῆς οὔτε εἰς αἰώνων παρέλευσιν ἠθέλαμεν ἐκτελέσει τὸ χελισόν. Καθότι πῶς ἦν δυνατὸν εἰς τυφλόν, καὶ ἂν ἦν ἡ ζωὴ αὐτοῦ μυριάδων ἐτῶν, νὰ διακρίνη ὅτι ὁ Ἥλιος ἀπέχει αὐτοῦ πολλὰ, καὶ πλείον τῆς Σελήνης;